

MATERIALE AUXILIARE INFORMATIVE ȘI ORIENTATIVE

Izvoare istorice comentate

SCRISOAREA LUI MITHRIDATES CĂTRE REGELE ARSAKES

(După cele două monografii: *Conjurația lui Catilina și Războiul cu Iugurtha*, Sallustius a scris o lucrare mai întinsă, *Istoriile*, care expuneau istoria Romei de la moartea lui Sulla (78 î.e.n.) pînă la războiul cu piratii (67 î.e.n.). Pe lângă războiul cu *Sertorius* (80–72 î.e.n.), răscoala lui *Spartacus* (73–71 î.e.n.) și campaniile împotriva piraiților, Sallustius povestea și începutul celui de-al treilea război cu *Mithridates VI Eupator*, regele Pontului (132–63 î.e.n.), și anume campaniile lui *L. Licinius Lucullus*. Înfrînt de romani, Mithridates s-a refugiat în anul 72 î.e.n. la regele Armeniei *Tigranes* (domnește între 97–56 î.e.n.), cerîndu-i sprijinul. Dar Lucullus l-a înfrînt și pe acesta la 6 oct. 69 î.e.n. și a ocupat *Tigranocerta*, capitala Armeniei. Atunci, Mithridates, ceru ajutorul regelui parților *Fraates III*, Arsakes XII (*Arsakes* era numele generic al regilor parți) căruia-i trimise o scrisoare la sfîrșitul anului 69 î.e.n., cerîndu-i să intervină pînă nu e prea tîrziu împotriva romanilor. Pentru a-l hotărî, Mithridates îi face un scurt istoric al cuceririlor romane în Orientul hellenic, subliniînd, cu o rară vigoare, caracterul de jaf și cîmpire al războaielor purtate de romani).

Regele Mithridates îl salută pe regele Arsakes.

.....

Romanii n-au avut, din toate timpurile, decît un singur motiv de a face război tuturor neamurilor, popoarelor, regilor: lăcomia fără de margini pentru putere și bogăție¹. Din această pricină au început războiul cu Filip, regele macedonenilor², căruia îi arătaseră o falsă prietenie cît timp se găsiseră sub amenințarea carthaginezilor³. Pe regele Antiochos⁴, care intenționa să-i vină în ajutor⁵, l-au oprit prin vicieșug cedîndu-i Asia⁶; apoi, după înfrîngerea lui Filip,⁷ Antiochos se văzu jefuit de tot teritoriul de dincoace de Taurus și de zeci de mii de talanți⁸. Iar mai tîrziu, pe Perseus⁹, fiul lui Filip, care, după mai multe lupte, refugiat la zeii de la Samothrake¹⁰, li se predase necondiționat... l-au ucis prin insomnie¹¹... Falsificînd fără scrupule un testament¹², pe Aristonicos¹³, fiul lui Eumenes, pentru că reclamase regatul părintesc, l-au tratat ca dușman și l-au tîrît în triumf...

Romanii au arme potrivite împotriva oricui¹⁴, dar mai cu deosebire de ascuțite împotriva acelor care, învinși, le oferă cea mai bogată pradă.

Ceea ce le-a adus mărirea, au fost îndrăzneala, înșelăciunea și războaiele necurmăte¹⁵...

Dar ei pot fi înfrinți, dacă, pornind *tu* dinspre Mesopotamia și *eu* dinspre Armenia, le vom încercui oștirea, lipsită de hrană și de ajutor.

Sallustius, *Historiae*, IV, 69 (Maurenbrecher)

(traducerea s-a făcut după ediția Alfred Ernout, *Salluste*, Paris, 1941, „Les belles lettres”, p. 299—303).

Comentariu istoric

1. Cu o remarcabilă pătrundere psihologică, Sallustius izbutește să redea în felul în care reprezentau dușmanii Romei etapele cuceririlor romane în răsărit. Ignorând (sau prefăcându-se că ignorează) adevăratele cauze ale războaielor purtate de romani împotriva monarhiilor hellenistice, Mithridates schițează o caracterizare generală a politicii romane în Orientul hellenic în sec. II. î.e.n., subliniind numai caracterul lor de jaf și cotofire. Tabloul pe care regele Pontului i-l înfățișează lui Fraates III (Arsakes XII), noul rege al părților (69-60 î.e.n.), în scopul de a-l atrage în lupta împotriva romanilor, este tendențios prin perspectiva unilaterală pe care o adoptă, dar în liniile lui mari exact, deoarece prezintă într-o schiță rapidă, dar sugestivă, etapele succesive ale diplomației și acțiunilor militare ale Romei în Orient între 200 și 133 î.e.n.

2 Filip V, regele Macedoniei (221-179 î.e.n.), din dinastia Antigonizilor, unul dintre cei mai de seamă suverani hellenistici.

3 Afirmarea este tendențioasă: că romanii nu aveau nici un interes să-l provoace pe Filip atât timp cât Hannibal era pe teritoriul Italiei, este de la sine înțeles. Dimpotrivă, inițiativa unei alianțe cu Hannibal, îndreptată împotriva romanilor, îi aparține lui Filip al V-lea; așa încât nici vorbă nu poate fi despre o «falsă prietenie» din partea romanilor. De altminteri, în decursul celui de al doilea război punic și anume între 215 și 205 î.e.n. s-a desfășurat «primul război cu Macedonia» încheiat cu pacea de la Phoinikè (205 î.e.n.) o pace care nu a fost sinceră nici dintr-o parte, nici din alta.

4. Antiochos III, regele Syriei (223-187 î.e.n.). A restaurat autoritatea Seleucizilor asupra satrapiilor superioare (Media, Parthia, Hyrkania și Baktria) în cursul unei expediții vestite (între 209-205 î.e.n.), primind apelativul de „Mégas” cel mare.

5. În anul 205 î.e.n., la moartea lui Ptolemaios IV Filopator, Antiochos III încheiează un acord cu Filip al V-lea, pentru ca, profitând de minoritatea noului suveran al Egiptului, Ptolemaios V Epifanes, să-și împartă posesiunile exterioare ale Ptolemeilor.

6. Afirmare inexactă: nu numai ca nu i-a dat ajutor, ci dimpotrivă, folosindu-se de dificultățile lui Filip al V-lea, a cucerit *Abydos*, lângă Dardanele și *Chersonesul Tracic* (pen. Galipoli) cu orașul *Lysimacheia*. La fel de neadevărată este și „cedarea” Asiei.

7. În Thessalia, la *Kynoskephaloi*, în iunie, 197 î.e.n.

8. În urma înfringerii la *Magnesia ad Sipylum* (ianuarie 189 î.e.n.), Antiochos III a cerut ace care s-a încheiat în 188 î.e.n. la *Apamea Kybotos*, în Frigia. Prin această pace, Antiochos renunța la Asia Mică de la nord de Taurus; preda elefanții și flota (în afară de zece corăbii); plă-

tea o despăgubire de 15.000 de talanți și se angaja să-l predea pe Hannibal, care se găsea refugiat (din 196 î.e.n.) la curtea lui.

9. Perseus, fiul lui Filip al V-lea, ultimul rege al Macedoniei (179—168 î.e.n.)

10. După înfrîngerea suferită la *Pydna* în sudul Macedoniei (22 iunie 168 î.e.n.), luîndu-și familia, tezaurul și cîțiva credincioși, Perseus se refugiase în insula Samothrake, pe coasta Thraciei, căutînd protecție în templul *Kabyrilor*; dar a fost nevoit să se predea comandantului flotei romane, Cn. Octavius.

11. Această informație se găsește numai la Diodor din Sicilia în fragmentele cărții XXXI ale *Bibliotecii istorice*, păstrate în *Excerptele* lui Photios.

12. Afirmație inexactă: testamentul lui Attalos III Filometor (138—133 î.e.n.), prin care regele Pergamului lăsa poporului roman bunurile și statele sale (respectiv Pergamul și teritoriile anexe), a fost o realitate, așa cum o atestă două inscripții. Îndoiala a fost provocată tocmai de răscoala lui Aristonikos.

13. Aristonikos era, și el, un fiu, bastard, al lui Eumenes II, regele Pergamului (197—159 î.e.n.) deci frate cu Attalos III. Se pare că tocmai perspectiva de a-l vedea pe acest frate bastard succedîndu-i, l-a determinat înainte de toate pe Attalos III să facă testamentul în favoarea romanilor. Războiul cu Aristonikos a durat între 132—129 î.e.n. și s-a terminat cu transformarea Pergamului în provincia *Asia* și cu uciderea, la Roma, a pretendentului.

14. Expresia folosită de Mithridates se referă atît la aspectul militar, cît și la cel diplomatic al politicii externe romane.

15. Afirmație inexactă, datorită unei *generalizări voite* a unora dintre situațiile din decursul războaielor de cucerire din Orient și, mai ales, a atitudinii Senatului roman în cel de-al treilea război punic (149—146 î.e.n.). Considerate în ansamblul lor, războaiele purtate de romani în sec. V—III î.e.n. au avut un caracter de apărare, fie imediată, fie preventivă. Numai odată cu războaiele împotriva Macedoniei și Siriei acest caracter s-a transformat într-unul de jaf și de cîmpire.

16. Afirmația lui Mithridates era foarte hazardată deoarece, așa cum au arătat-o operațiile militare ce au urmat — sub conducerea lui Pompeius —, legiunile romane au fost continuu învingătoare. De altfel, regele parților nu s-a lăsat atras în alianța cu Mithridates, ci a preferat o înțelegere cu romanii.

Indicații metodice

Datorită datelor precise pe care le conține, ca și caracterizărilor pregnante pe care le formulează, textul lui Sallustius oferă posibilitatea desfășurării, pe *principiul problematizării* și a lucrului *pe grupe*, a două lecții de recapitulare: una *parțială*, la sfîrșitul capitolului privind cuceririle din bazinul M. Mediterane (264—133 î.e.n.) și alta de *sinteză*, la sfîrșitul anului școlar cu tema: „Cucerirea romană și formarea imperiului roman”, imperiu considerat în *aspectul lui teritorial*, dar cu implicațiile de ordin social, economic și politic pe care le include.

La lecția de recapitulare parțială, după ce se alcătuieste *de către profesor* planul de desfășurare și se stabilesc principalele *probleme* ce urmează a fi dezbătute, se împarte clasa într-un număr de *grupe* care primesc spre studiu *cîte una* din probleme, pe care o vor înfățișa pornind de la analiza textului, pe care îl vor discuta *sub îndrumarea constantă a profesorului* și pe baza *cunoștințelor* obținute la curs. Cu această ocazie se va face o continuă *marcare la hartă* a evenimentelor, pentru a se fixa mai bine în spațiu și se vor folosi *mici* fragmente din biografiile lui Plutarh care să circumstanțieze conținutul problemelor. Discuția cu elevii va trebui să urmăreas-

că în primul rând cauzele și mersul cuceririlor romane în această perioadă pentru a se stabili, individualizat, caracterul războaielor și a se desprinde mai ușor rezultatele acestor războaie. Concomitent se va alcătui o schemă, care să reflecte *conexiunile* între războaie și urmările lor.

La lecția de sinteză, care are un cadru mult mai larg, se va proceda la fel, cu deosebirea că aici, tot pe baza textului, perioada cuceririlor mediteraneene va constitui o *singură problemă*, repartizată unei *singure grupe*, care, în timpul ce-i este afectat de economia planului lecției și a problematicii lui, va prezenta, mai succint și mai sintetic, concluziile ce se desprind.

Indicații bibliografice

1. *Istoria Universală*, vol. II Buc. 1959, p. 295—306;
2. N.A. Mașchin, *Istoria Romei antice*, Buc. 1951 p. 114—128;
3. N. Lascu, *Curs de istoria lumii antice*, ed. II, Cluj, 1957, p. 363—368
4. André Piganiol, *La conquête romaine*, ed. IV, Paris, 1944, p. 205—235.

AUREL IORDĂNESCU

MAGNA CHARTA LIBERTATUM, DATĂ DE IOAN FĂRĂ ȚARĂ (19 Iunie 1215)

(Procesul de centralizare a Angliei, care în timpul domniei lui Henric II (1154—1189) marcaseră o etapă importantă, în vremea lui Ioan fără Țară (1199—1216) cunoaște o perioadă de declin, datorată, în bună parte, incapacității politice a monarhului. Baronii și înaltul cler, cu tendințe centrifuge și anarhice, în anul 1213 se constituie într-o opoziție. Conflictul regelui cu biserica de la Roma (1213), care s-a soldat cu înfeudarea regatului Angliei față de papalitate, războiul cu Franța și înfrângerea lui Ioan la Bouvines (1214), precum și pierderea unei părți însemnate din stăpînirile pe care regele Angliei le deținea în Franța, au permis baronilor să se răscoală. La răscoală au participat și alte pături sociale, ca micii cavaleri și orășenimea din Londra. Regele a fost nevoit să cedeze. Cele două părți s-au întâlnit la 15 iunie 1215 lângă Windsor, în cîmpia de la Runnymede. Rezultatul întrevederii a fost elaborarea Magnei Charte (19 iunie) și recunoașterea ei de către rege.)

Textul

...Prin Charta aceasta de față am confirmat, bisericii din Anglia, atît în numele nostru cît și al urmașilor noștri, în vecii vecilor, ca ea să dețină drepturile sale în întregime și libertățile neștirbite; de asemenea, voim, din dorința noastră deplină și de bunăvoie, să-i fie respectate veniturile, adică